

A Boaventura de Sousa Santos által szerkesztett könyv készülő fejezete.

A telepes gyarmatosításról és a honfoglalás utáni alkotmányosságról: Tshepo

Madlingozi: **Az azaniai/dél-afrikai afrikai nacionalisták dekolonizáló alkotmányos elképzelése.**

A konquest.... tényét kizárták a jogi tények világából.
Mogobe Ramose

1. BEVEZETÉS

E fejezet célja, hogy hozzájáruljon az alkotmányelméletek és -gyakorlatok ökológiájához azzal a javaslattal, hogy a Boaventura de Sousa Santos (2007: 45) által felállított "mélységi vonal" (a vonal) heurisztikus metaforája termékeny metafora az alkotmányos elemzés és gyakorlat számára. Konkrétabban, megkísérlem bemutatni, hogy Mogobe Ramose javaslata a "hódítás utáni alkotmány" szükségességéről arra törekszik, hogy lebontsa a Vonalat, és az afrikai emberségen alapuló politika és társadalom alkotmánya felé irányuló törekvést valósítsa meg. Ramose kiáltványát az afrikai nacionalisták dekolonizáló alkotmányos hagyományában helyezem el, hogy bemutassam a konstitutív határvonalat meghaladó alkotmányos elképzelések és politikai joggyakorlatok megalkotására irányuló aggodalmak és komoly kísérletek hosszú sorát. Ez utóbbi alkotmányos hagyományt szembeállítom a hegemon alkotmányelmélettel és -gyakorlattal Dél-Afrikában, amely - érvelésem szerint - átfőrdi, de végső soron megismétli a vonalat.

Santos metaforája a vonalról különös jelentőséggel bír, amikor a történelmileg telepes gyarmati államok alkotmányos újraszabályozásáról és alkotmányos elemzéséről van szó. Ezeket az államokat a Vonal konstituálja és konstituálja a telepes betolakodók és az őslakosok közötti látható és láthatatlan megkülönböztetések alapján, az utóbbiakat a Vonal "másik oldalára", az ember alatti oldalra szorítva (Santos, 2007: 45). Miután a hódító csoport a meghódított népek kiirtásával és/vagy perifériára szorításával és "láthatatlanná tételével" erőszakosan az "új világ" középpontjába helyezte magát, kijelenti, hogy a meghódítottak nem rendelkeznek racionalitással, normatív rendszerrel és jogtudománnyal; vagy legjobb esetben is, hogy ezek premoderne. Ezekben a különállás társadalmában és államformáiban a telepesek megpróbálják belsőleg átrajzolni a barátsági vonalakat, hogy biztosítsák, hogy csak a telepesek világbeli létmódját értékeljék, erőszakkal érvényesítsék és végső soron alkotmányosítsák.

Végső soron - hogy a gyarmati Dél-Afrikából kölcsönözzek egy hivatalos megnevezést - a telepesek a bennszülötteket "idegen bennszülöttekké" - kitagadottakká, denacionalizáltakká -

2 | DraftOnly

változtatják,

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

"láthatatlan" és nélkülözhető Mások a telepesek által létrehozott államrendszerben. Ezért a kolonializmusnál is jobban "a telepes kolonializmus a népeket a visszafordíthatatlan átalakulás teleologikus elvárásában mozgósítja" (Veracini, 2010: 99). Az alkotmányos jog, legyen az írott vagy íratlan, alapvető konstitutív eszköze a hódítás, a kisajátítás, a "bennszülöttek" belső és külső elidegenítésének, valamint a telepes honosításának és a hódítás tényének naturalizálására irányuló társadalmi-politikai projekteknek.

E fejezet kiindulópontja az, hogy a telepes gyarmatosítás történelmi egyedisége és társadalmi-politikai sajátosságai más alkotmányos vizsgálatokat és jogorvoslatokat igényelnek, mint amelyek a gyarmatosítás, a tekintélyelvűség és/vagy az alacsony intenzitású demokrácia esetében felmerülnek és újra és újra. Amint azt a következő szakaszban bemutatom, e sajátosság fel nem becslése, vagy inkább elhallgatása olyan mimetikus alkotmányos elméleteket és gyakorlatokat eredményezett, amelyek a legjobb esetben sem nyújtanak megoldást a telepes gyarmatosítás örökségére, vagy a legrosszabb esetben megrögzítik azok megvalósulását. Dél-Afrikára összpontosítva e fejezet fő célja, hogy bemutassa Mogobe Ramose alkotmányos filozófiai gyakorlatát az általam neoapartheid-konstitucionalizmusnak nevezett alkotmányosság felszámolására. Ez utóbbi az 1994 utáni alkotmányos újraszabályozás eredménye, amely a vonalat oly módon változtatta meg, de alakította át, hogy végső soron megkönnyíti a telepesek uralmából a telepesek hegemoniájába való átmenetet.

Ramose javaslatával kapcsolatos kritikai felvetésem két fő kérdésre irányul. Először is, milyen mértékben testesítheti meg egy alkotmány önmagában a dekolonizációs projektet és annak érzékenységét? Másodsor, és pontosabban, milyen mértékben megvalósítható, sőt kívánatos Ramose hódítás utáni alkotmányos diszpenzációjának alapvető horizontja - az őshonos szuverenitások teljes és tehermentes helyreállítása az általuk alkotott normatív struktúrákkal és a világban való létezéssel együtt? Vagy a "hódítás utáni" kötőjel már arra utal, hogy a megváltó visszatérés alkotmányos víziója - amely a *Mayibuye iAfrika!/Return Africa!*- felkiáltásban ölt testet - egy olyan afrikánista világra utal, amely nem a telepes gyarmatosítás előzménye?

Ez a két központi kérdés inspirálja a következő szakaszban a telepesek gyarmatosítása utáni alkotmányozás paradoxonáról, nevezetesen az alkotmányozás és alkotmányozás egyidejű dekonstitucionalizálásának és alkotmányozásának paradoxonáról szóló vitát. A harmadik szakaszban bemutatom, hogy a paradoxonnal való szembenézés elmulasztása Dél-Afrikában öt, egymással összefüggő alkotmányos válságot és következésképpen egy neoapartheid alkotmányosságot eredményezett. Az Azániai Pánafrikai Kongresszus (PAC) alkotmányos elképzelése az ilyen neo-telepes gyarmati alkotmányosság közvetlen előretörése volt. Pontosabban, ez az elképzelés közvetlen szembeszállást jelentett azzal, amit alkotmányos

szempontból a telepes gyarmatosítás három fő örökségének tekintek, nevezetesen:

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

(i) a gyarmati államforma, és fordítva, a bennszülött szuverenitások örökös leigázása;
(ii) a különállás világának rögzülése és a nemzeti kérdés megoldásának szándékos elmulasztása; és (iii) az afrikai életmódok, valamint azok ismeretelméletének és jogtudományának folyamatos alárendelése. Azzal érvelek, hogy az ezekre az örökségekre adott válaszok alkotják a dekolonizációs alkotmányos vízió és gyakorlat három fő pillérét.

A negyedik fejezetben ezt az afrikai nacionalista alkotmányos elképzelést vizsgálom, és szembeállítom a győztes kormányzó Afrikai Nemzeti Kongresszus (ANC) alkotmányos elképzelésével. Különösen amellet érvelek, hogy az afrikanisták elképzelésével ellentétben az ANC alkotmányos elképzelése végül is összhangban volt a telepesek hegemon megőrzésének imperatívuszával, mivel teleologikus linearitásában az afrikai elitnek a vonal "ezen oldalára" való beilleszkedése felé irányult. A felvezetőm szerint az uralkodó alkotmányelmélet és -gyakorlat nagyjából összhangban van ezzel az alkotmányos vízióval. Végül, sorra véve a telepes gyarmatosítás fent említett fő örökségeit, és bemutatva, hogy az ANC liberális, több fajú alkotmányos víziójának győzelme hogyan nem tudta kezelni ezeket az örökségeket, kritikusan megvitatom Ramose ellen-hegemón alkotmányos vízióját, annak fő elemeit, és megmutatom, hogy reményt ad a neo-telepes gyarmati alkotmányosság dekonstitúciójára Dél-Afrikában és más, történelmileg telepes társadalmak tekintetében.

2. A POSZTKOLONIÁLIS ALKOTMÁNYOZÁS PARADOXONA

Az e fejezet középpontjában álló két kérdés és a neokoloniális alkotmányos berendezkedés nyomorúságos valósága Afrika számos részén, valamint a neopartheid alkotmányosság Dél-Afrikában - ez utóbbiról rövidesen bővebben - azzal a paradoxonnal kapcsolatos, amelyet a posztkoloniális alkotmányozási törekvések középpontjában látok. A telepes gyarmatosítás utáni alkotmányalkotási projektek egyszerre törekszenek alkotmányellenes és alkotmányos célokat elérni. Egyrészt a telepes gyarmatosítás utáni alkotmányozók célja egy szuverén állam és egy új társadalom létrehozása. Azonban, ahogyan azt számos, a függetlenséget követő afrikai forgatókönyvben megfigyelték (Mandaza, 1991: 86), mindig fennáll a veszélye annak, hogy az elsietett alkotmányozási erőfeszítések és folyamatok elősegíthetik az újratelepítő gyarmatosítás kialakulását, vagy megtestesíthetik azt, amit a latin-amerikai teoretikusok "gyarmatosításnak" neveznek abban az értelemben, hogy a telepes gyarmatosítás során leülepedett intézményi, társadalmi-gazdasági és kulturális megállapodásokat állandósítják. Ebben a forgatókönyvben a telepesek által létrehozott, politikailag, kulturálisan és pszichésen elidegenítő ház fő épülete megmarad, és nem épül őshonos ihletésű otthon. Ami még lényegesebb, a telepesek hegemoniája, mint minden, az alkotmányos átalakulásokon keresztül megvalósuló elitmegőrzési törekvés esetében (Hirschl, 2004: 89), a konstituált hatalom visszakövetelési mechanizmusai révén biztosított.

Ha a telepések utáni kolonializmus alaptörvénye és az azt kísérő folyamatok valóban konstitutív vállalkozások akarnak lenni, ahelyett, hogy a telepések által teremtett ház rothadó és "láthatatlanná tevő" alapjaira oltják őket, akkor egyúttal a telepések által teremtett világ, annak államformája és az azt alátámasztó normatív struktúrák dekonstitucionalizálására kell törekedniük. Mit kell pontosan dekonstitucionalizálni? Frantz Fanon (1963: 100) dekolonialista víziója szerint "minden" ki van téve ennek a dekonstitucionalizáló vállalkozásnak.

A dekolonizációs alkotmány csak akkor lehet kozmogén, akkor lehet az őslakosok világának újjászületését megtestesítő, és akkor adhat elsőbbséget a láthatatlan őslakosoknak, ha biztosítja, hogy "[a]z utolsó lesz az első és az első az utolsó" - javasolja Fanon (1963: 37) a legapokaliptikusabb pillanatában. A paradoxon itt az, hogy egy ilyen, látszólag a telepések utáni alkotmányos diszpenzációt akkor még mindig egy manicheus világnézet strukturálná. Ez a világ nem a telepes gyarmati világ és annak láthatatlan határainak utóélete, mert továbbra is a különállás episztemológiai-ontológiai praxisában rögzül. A probléma itt kettős. Először is, a faji osztályozás és a hierarchikus létezés emberiségellenes gazdasága látszólag megfordul, de továbbra is aktuális marad. Másodszor, ahelyett, hogy bifokális lenne abban az értelemben, hogy egyszerre visszatekintő és előretekintő, egy ilyen alkotmányos vízió egy olyan attitűdbe van zárva, amelyet David Scott (2004: 7) "antikolonialista vágyakozásként" kárhoztat. Az ilyen emancipáció így nem válik az őslakosok önrendelkezési történelmének újramegzésévé és a felszabadulás előremenetelként való érvényesítésévé.

Szerencsére a telepes gyarmatosítás ellenes aktivisták, tudósok és alkotmányjogászok jól ismerik ezeket a buktatókat. Amint azt Ato Sekyi-Otu ragyogóan bemutatja (1996: 103-104), maga Fanon is az effajta emancipáció ellen tanácsolta. Az "utolsó lesz az első" az a reakció, amely a telepes kolonializmus manicheizmusára adott válaszként azonnal jelentkezik. Fanon (1963: 3. fejezet) ezután azt mutatja be, hogy ez a reakció a nacionalista burzsoázia reakciója, amely egyszerűen katasztrófához vezet, amely a fajgyűlöletből a xenofóbiába, az etnikai sovinizmusba, a társadalmi igazságtalanságba és végül a teljes körű neokolonializmusba torkollik. Az ilyen dekolonizáló alkotmányos vízió fent említett buktatóihoz hozzátehetünk még egyet, mégpedig azt, hogy elit-nacionalizmushoz és olyan alkotmányos berendezkedéshez vezet, amelyben, ahogy H.W.O. Okoth- Ogendero (1991: 6-21) kimutatta, "az elsők" a nacionalista burzsoázia. Másképpen fogalmazva, az ellenforradalom magva abban rejlik, hogy nem sikerült túllépni a gyarmati diskurzuson és annak emberiségellenes világvégén. Az ehhez a meghaladáshoz vezető ugródeszka a modern őslakos életmódok kútjába való merülés.

Ha a hódítás és a telepes kolonializmus az időbeli megszakítás aktusa és az őslakosok

Madlingozi.Novemeber2016.Első
tervezet

életmódjának megcsontosodására tett, soha nem teljesen sikeres kísérlet, akkor a
dekolonizációnak lehetővé kellene tennie a gyarmatosított számára, hogy

nemzet, "hogy újra birtokba vegye történelmét és érvényesítse szuverenitását" (Fanon, 1963, 93-94). Egy ilyen újrafelvétel lehetővé teszi a volt meghódítottak számára, hogy vállalják szerzői felelősségüket, és (újra) folytassák a zűrés történelmi menetelést együtt (Sekyi-Otu: 1996: 48-50). Az állítás itt nem az, hogy a dolgok érintetlenek voltak a gyarmatosítás előtt. Az állítás inkább az, hogy az afrikai vitarendezési módok, az együttélés és a társadalmi rendezés normái - sőt, az íratlan alkotmányos jog is - kiszorultak, és a dekolonizáció alkalmat ad ezek visszaszerzésére és felértékelésére.

A "forráshoz való visszatérés" (Cabral, 1973: 59-61) gesztusa lehetővé teszi a leigázott őslakos etikák és episztemológiák felidézését, valamint az élők - élő holtak - még születendőek széttöredezett triászának újraegyesítését az afrikai emberség zászlaja alatt (Ngũgĩ, 2009). Mivel a Ramose által kidolgozott afrikai humánus a kozmikus harmónia, a teljesség és a nemzeti lét-valóvá válás felé irányuló, soha véget nem érő törekvést ír elő, helyénvaló ezt a törekvést a posztkoloniális alkotmányosság utáni alkotmányosság iránti törekvésként említeni, szemben a posztkoloniális alkotmányosság lineáris és merev rendjével.

3. AZ ALKOTMÁNYOZÁS VÁLSÁGA

E fejezet fő célja, hogy feltárja a hódítás utáni alkotmányosság legfontosabb alapelveit, ahogyan azokat az afrikai nacionalisták 1994 előtt megfogalmazzák, és ahogyan Ramose ma javasolja. Amint a fejezet bevezetője világossá teszi, Ramose alkotmányos víziója egy ellenhegemón vízió, mivel abból indul ki, hogy a Dél-Afrikának keresztelt terület még mindig meghódított terület. A jellegzetes alkotmányelemzések, mind a liberálisok, mind a baloldaliak, adottnak tekintik, hogy Dél-Afrika problémája és történelme a hódítás és gyarmatosítás tekintetében megoldódott. A hegemón alkotmányos projekt ezután az, hogy miként lehet a "korábban" elnyomottakat és kirekesztetteket integrálni az "új" dél-afrikai poliszba és államba az általános választójogok általános megadásával, az emberi jogok mindenkire való kiterjesztésével, a (főként) állami javak igazságos elosztásával, valamint a civil társadalom és a gazdaság szféráinak rasszmentesítésével (Madlingozi, 2017). A konszenzus szerint mindezeket a "transzformatív alkotmányosság" (Klare, 1998: 150) sajátos dél-afrikai márkájával lehet, lehet elérni. És mégis, a telepes gyarmatosítás történelmi áldozatainak szemszögéből nézve a transzformatív alkotmányozás nem valósította meg sem a fent említett dekonstitucionalizáló szükségszerűséget, sem az alkotmányozás imperatívuszát. Ebből a perspektívából kell felfognunk a "poszt-apartheid" alkotmányosság következő, egymást keresztező válságait.

A folyamatos faji dehumanizáció és a társadalmi láthatatlanság válsága

Az első válságot bizonyítja, hogy az elszegényedett fekete közösségek és a feketék által

Madlingozi.Novemeber2016.Első
tervezet

vezetett szakszervezetek évente több mint 2000 tüntetést rendeznek (Alexander et al., 2015).

Minden egyes nap

az egyik vagy másik elszegényedett fekete közösség közösségi lázadásba kezd, hogy tiltakozzon a demokrácia hiánya, az állandó marginalizáltság és láthatatlanság ellen, és hogy követeljen bizonyos alapvető társadalmi javakat. Ezek az intézményen kívüli felkelések abból fakadnak, hogy a dél-afrikai feketék többsége úgy véli - az *Abahlali baseMjondolo/ The Shack-dwellers Movement of South Africa* szavaival élve -, hogy az 1994 utáni alkotmányos átrendeződések valójában a "szabadságtalanság" liminális állapotába zárták őket (2014: n.p.). A "szabadságtalanság" állapota azért, mert a társadalomnak ez a szektora még mindig szenved a rendszerszintű láthatatlanságtól, a strukturális elszegényedéstől, a nemi elnyomástól és a faji alárendeltségtől. Ebből a szempontból a társadalmi-gazdasági jogokra vonatkozó dicsőített alkotmányos rendelkezések és az ezekből fakadó fűlsiketítő jogtudományi dicséretek ellenére az államilag finanszírozott Humán Tudományos Kutatási Tanács tanulmánya ténylegesen arra a következtetésre jutott, hogy sok (névlegesen) dél-afrikai állampolgár élete "továbbra is pusztán életként konstituálódik, jogfosztott és ...'marginális' a társadalom számára..." (Barolsky, 2012: 137).

A re-nativizáció válsága

A feketék ellen irányuló kettészakadás második megnyilvánulása az a tény, hogy az 1994 utáni alkotmányos berendezkedés nem tudta alapvetően átalakítani azt az egzisztenciális és kulturális helyzetet, amelyben sok fekete dél-afrikai úgy érzi, hogy nem érzi magát teljes mértékben dél-afrikai állampolgárnak. A *Citizen and Subject* (1996: 16-18) című könyvében Mahmood Mamdani bemutatta, hogy az 1994 utáni alkotmányos és állami átalakulási folyamatok nem tudtak mit kezdeni a késő gyarmatosítás által létrehozott "kettéosztott állam" formájával. Ebben az államban (*néhány*, ha a fenti első válságot szem előtt tartjuk) a városi lakosokat a polgári jog rendszere irányítja, és így állampolgárok, míg a vidéki lakosokat továbbra is a hagyományos vezetők által inspirált, és így öncélú "szokásjog" rendszere irányítja (Oomen, 2005; 115- 122). Így annak ellenére, hogy a városi és a vidéki szféra nincs hermeneutikailag elzárva egymástól, a vidéki lakosokat általában nem állampolgárokként, hanem alanyokként interpellálják.

Ma az állami elitek folyamatosan a feltehetően a hagyományos vezetők által ellenőrzött vidéki választási takarmányra apellálnak azért, hogy megpróbálják átalakítani a vidéki földek kormányzásának rendszerét, vagy több helyettesítő végrehajtó és igazságszolgáltatási jogkört biztosítanak a hagyományos hatóságoknak. Ezeknek a megnyugtató manővereknek a hatása az etnikai széttagoltság és a tér-időbeli megcsontosodás - egyszóval a "re-nativizálás" - gyarmati menetrendjének megismétlése. A vidéki lakosok - mintegy 18 millió ember - ezért nem tudják *magukénak* vallani a kettős hovatarozás dinamikus érzését, amely mind az őshonos erkölcsi rendhez, mind a nyugati modern állam rendjéhez tartozik.

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

Az alárendelt törvényesség válsága és az őslakosok életmódjának leigázása

A kettéosztott államiság e helyzetét a produktív jogi pluralizmus állapotának kialakulása és felértékelődése hiánya alkotja és alkotja. A harmadik "apartheid utáni" alkotmányos válság tehát az, hogy annak ellenére, hogy az afrikai jog az alkotmányos papíron egyenrangúvá vált az eurocentrikus szokásjoggal, az afrikai jog továbbra is alárendeltje marad az eurocentrikus jognak. Az az érv, hogy a jogtudományi paritás azért valósult meg, mert az afrikai jog elismerése - mint minden jogé - azon az alapon történik, hogy az megfelel az alkotmányos értékeknek, figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy a jelenlegi alkotmány - mint minden alkotmány természete - nem kulturálisan és civilizációs szempontból semleges. Amint Ramose a következő szakaszban bemutatja, az alkotmány túlnyomórészt Dél-Afrika történelmi hódítóinak ismeretelméleti paradigmáját tükrözi. Az afrikai jogtudománynak ez a tartósan alulmúlttá válása annak a ténynek a tünete, hogy az afrikai életmódot, ismeretelméletüket és társadalmi rendezési rendszereiket az "új Dél-Afrikában" még mindig alsóbbrendűnek tartják.

Az őshonos szuverenitások leigázásának válsága

Negyedszer, a két válságot - az országos jogalkalmazói egyenértékűség hiányát, nem is beszélve a vidéki területeken az "interlegalitás" megélt tapasztalati valóságáról (Santos, 1995: 473) -, valamint a több rendhez való tartozás érzésének kizárását az a tény okozza és fokozza, hogy az őslakos szuverenitások továbbra is az örökölt gyarmati államformának vannak alárendelve. A "kulturális másság" elismerésével együtt, vagy éppen emiatt, a jelenlegi dél-afrikai alkotmány elismeri az alkotmány és a 2003. évi Traditional Leadership and Governance Framework Act (Hagyományos vezetés és kormányzás kerettörvénye) hatálya alá tartozó "hagyományos hatóságokat". E rendszeren keresztül a hagyományos vezetők és a hagyományos tanácsok alkotmányos szankciót kaptak, de korlátozott hatásköröket, valamint szigorú feltételeket kaptak a folyamatos elismeréshez. Ez az alkotmányos válság a két előzővel együtt azt sugallja, hogy Barbara Oomen (2005: 37) ironikus megjegyzése, miszerint "bár a dél-afrikai őslakos ügyek minisztériumát a demokráciára való áttérés után átnevezték hagyományos ügyekre, sok minden maradt a régiben", egyáltalán nem túlzó. Az őslakos szuverenitások folyamatos leigázása, valamint az ANC által az elismert hagyományos hatóságoknak nyújtott megnyugtató megakadályozások megakadályozzák az őshonos rendek demokratikus és szerves újjáépítését oly módon, hogy azok visszaszerzése ne a hagyományos vezetők és a férfi vének javára történjen.

A telepések és az őslakosok közötti kapcsolat rögzülésének válsága

A végső alkotmányos válság a telepéseket követő, valódi alkotmányos rendezés kudarcának lényegét érinti. Az alkotmány tulajdonjogi záradéka gyakorlatilag alkotmányba foglalta a földek elkobzását a földek újraelosztásának és visszaszolgáltatásának rendszere révén, ami *de*

facto a "hajlandó vevő, hajlandó eladó" rendszere alapján történik. Ennek az az eredménye, hogy csak egy

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

a földek elenyésző százalékát osztották újra, nem is beszélve arról, hogy a különböző kisajátított népeknek visszaszolgáltatták. Következésképpen a telepések (kisajátítók) és az őslakosok (kisajátítottak) ellentétes viszonya továbbra is zsigeri módon valós.

Ez az öt, felületesen felvázolt alkotmányos válság jelzi, hogy Dél-Afrika "átalakító alkotmánya" nem vezetett sem a telepések által létrehozott, nem otthonos világ fő építményének leépítéséhez, sem egy egységes és humánus, telepések utáni gyarmati világ megteremtéséhez. A feketék elleni kettéosztottság továbbra is fennálló helyzete azt jelenti, hogy Dél-Afrikában nem Okoth-Ogendo (1991: 6) "alkotmány[ok] alkotmányosság nélkül" briliánsan megfigyelt paradoxonáról van szó. A fehérek anyagi, pszichikai és kulturális érdekeinek megőrzésére irányuló elsőprő alkotmányos törekvés, valamint a fekete elitiek asszimilációja a vonal "ezen oldalához" inkább arra utal, hogy itt egy olyan paradoxonnal állunk szemben, amelyet "alkotmány nélküli alkotmányosságnak" nevezhetünk. A jelenlegi alkotmány ugyanis *nem eredményezett* alkotmányos állapotot a *con stare* egyik etimológiai értelmében, ami azt jelenti, hogy "összeállni". Más szóval, nem történt meg annak az építése, amit Upendra Baxi (2013: 21) egy jellegzetes posztkoloniális alkotmányos és társadalmi "miségnak" nevez. Ezért hivatkozom erre az öt, egymással összefüggő válságra "alkotmányos válságként". Ezek a válságok a neoapartheid alkotmányosság valóságának mutatói. A következő fejezetben Ramose azon állítását vizsgálom meg, hogy csak egy poszt-apartheisztikus alkotmány képes felülkerekedni ezen az újrakonfigurált mélységi vonalon kialakult helyzeten.

4. A NEOAPARTHEID ALKOTMÁNYOSSÁG ELLEN: RAMOSE AFRIKANISTA POSZTHÓDÍTÓ KIÁLTVÁNYA

C. R. D. Hlisi (1999: 4) megjegyezte, hogy a dél-afrikai emancipációs mozgalmaknak már korán szembesülniük kellett az állampolgárság és a nemzeti identitás nyugtalanító kérdéseivel, például azzal, hogy "hogyan kell meghatározni a "népet", ki tartozik a politikai közösséghez, és melyek a be- és kizárás kritériumai". Az alkotmányozás ezen kérdéseire adott eltérő válaszok magyarázzák a fekete emancipációs gondolkodás, és így az alkotmányos elképzelések fő és tartós történelmi antinómiáját: nevezetesen a kormányzó ANC liberális, több faji alapon álló unionizmusát és a Pánafrikanista Kongresszus (PAC) nem faji alapon álló afrikai nacionalizmusát. Ebben a szakaszban szembeállítom ezeket az alkotmányos elképzeléseket, hogy bemutassam, hogy a neoapartheid alkotmányosság fent említett mutatóit az utóbbi elképzelés valójában előrevetítette és megelőzte. A PAC apartheid-kori kritikája és Ramose kortárs manifesztuma együttesen modellt kínál a posztkoloniális alkotmányozás buktatóinak elkerülésére, amelyeket a második részben vázoltam. Sőt

Ezek a politikai joggyakorlatok jelentős mértékben segítenek nekünk abban, hogy a dekolonizációs alkotmány következő *lényegi elemeit* meghatározzuk: (i) a gyarmati államforma visszavonása; (ii) a nemzeti kérdés megoldása; és (iii) Afrika emlékezése és újbóli megemlékezése.

4.1 A gyarmati állam dekonstituálása

Ernest Wamba-dia-Wamba (1991: 58-59) emlékeztet arra, hogy a gyarmati állam a következő hármás gyarmatosítási folyamatból létrehozott burok: a hódítás során mesterségesen kialakított és megszilárdított határok erőltetése; a meglévő politikai közösségek balkanizálása; és az újonnan létrehozott államba való kényszerű integráció, amely a nagyvárosi főváros érdekeit szolgálja. Egy dekolonizációs alkotmánynak ezt az örökséget kellene megszüntetnie.

Dél-Afrikában, mint máshol, a telepes gyarmati államot Harry Smith, a történelmileg jelentős dél-afrikai gyarmati altábornagy "a hódítás jogának" (idézi: Mostert, 1990: 784) segítségével hozták létre. Smith 1836-ban deklamálva erre a jogra hivatkozott, hogy igazolja a xhosák végleges kiűzését a határvidékről. Az őslakosok minden egyes veresége a százéves határháborúkban/kisajátítási háborúkban és más belföldi háborúkban az őslakosok elrettentését, elűzését és szétszóródását eredményezte, és ezzel együtt a határok eltolódását és a telepesek szétszórt csoportja által a maguk számára kisajátított területek bővülését.

A telepes betolakodók ezt követően 1910-ben az 1909-es dél-afrikai törvénnyel létrehozták a Dél-Afrikai Uniót, amelynek célja a két telepecsoport közötti "faji együttműködés" megkönnyítése volt, az afrikaiak lemondása a "fehér ember országában", és a feltételek megteremtése ahhoz, hogy végül 1913-ban az "őslakos törzsek" 13%-os száraz és túlszűfolt területre, a "törzsi rezervátumokra" kerüljenek. A hódítók így alkotmányosították és naturalizálták a "hódítás jogát" (Ramose, 2003b: 543-548). Az apartheid 1948-as megjelenése csak a gyarmatosítás legújabb ismétlése volt, a telepeseken belüli rivalizálás történetének legújabb fordulata, és kísérlet arra, hogy végső megoldást találjanak az "őslakos-problémára". Az 1961-es alkotmány a Dél-afrikai Köztársaságot független telepes gyarmatként hozta létre, amely szabadon uralkodhatott a "benszülöttek" felett. Ezért a meghódítottak szémszögéből a dél-afrikai állam létrejötte és különböző átalakulásai a hódítás konkretizálódását jelentették. Hogyan reagáltak a dél-afrikai emancipációs mozgalmak erre a helyzetre?

Az egyik oldalon az ANC vezetői Cecil Rhodes "minden civilizált ember egyenlő jogai" (South African Native Congress, 1903, idézi: Karis & Carter, 1972: 20) eszméje alapján az (nyugatiasodott) afrikaiak uniós államba való beolvasztásáért kampányoltak. Ezek a

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

Az afrikai elitek a legjobb esetben is ambivalensek voltak a leigázott afrikai szuverenitások és területeik helyreállításának szükségességét illetően. Az ANC ezért természetesnek vette az állami szuverenitást (Motlhabi, 1984: 40-41). Egy rövid időszakot követően, amikor az ANC a fiatal liga által ösztönözve retorikailag fellépett a "nemzeti elnyomás" ellen és az önrendelkezés mellett, az ANC visszatért az önrendelkezés mint demokratizálás hagyományos megközelítéséhez. Ez a felfogás az ANC által közösen támogatott 1955-ös Szabadság Chartában talált konkrét kifejezést. Ez a charta a történelmi jelentőségű szavakkal kezdődik: "Dél-Afrika mindazoké, akik benne élnek, feketéké és fehéreké egyaránt". E nyilatkozatból kiindulva a chartisták csak a föld igazságos megosztására szólíthattak fel. Az ANC ezzel a liberális, de több fajra kiterjedő chartával világossá tette, hogy fenntartja az állam legitimitását, lemondott a földvisszaszerzésről, és hogy a hangsúlyt a befogadásra és a demokratizálódásra helyezi.

A másik oldalon a PAC - nagyon helyesen - azzal érvelt, hogy a többrasszú unió gondolata a faji mítoszt állandósítja, biztosítja a fehér hegemoniát, és konkretizálja a felszabadító harc eredeti céljainak - a föld visszaszerzése és az afrikanista nemzetépítés - feladását (PAC Manifesto, 1959: H és I bekezdés). Ezek az afrikai nacionalisták azzal különböztették meg magukat az ANC-től, hogy kijelentették, hogy számukra a harc természete egyszerre nacionalista és demokratikus, mivel "a föld visszaszerzését jelenti jogos tulajdonosai - az afrikaiak - számára... Ugyanakkor a mi harcunk a demokráciáért folyik, ha a demokrácián az ország lakosai többségének kívánságainak megvalósítását értjük" (Leballo, 1957: n.p.). Mint nyilvánvaló, a PAC kiindulópontja az volt, hogy a dél-afrikai állam gyarmati állam volt, amennyiben az afrikaiakat "alávetett nemzetként" elnyomták; és nem osztályként, ahogy azt az ANC és szövetségesei állították (Sobukwe, 1959 idézi: Karis és Carter, 1977a: 506- 510).

Az afrikai nacionalisták világossá tették, hogy vissza akarják szerezni "Afrikát az afrikaiaknak", és nem mindenkinek, ahogyan azt a Charta követelte (Sobukwe idézi Karis és Carter, 1977b: 507). A PAC a *Mayibuye iAfrika!* /"Vissza Afrikát!" logikus következtetésig vitte, amikor azt állította, hogy "a nemzeti emancipációért folytatott küzdelem, és *mindannak visszaszerzése, ami Afrika fehér meghódítása következtében elveszett*, Afrika felszabadítási harcának sarokköve. (Letlaka, idézi Gerhart, 1978: 146. Eredeti kiemelés). Az afrikai nacionalisták számára az "elveszett dolgok" közé tartozott a föld, a szuverenitás és az, amit ők az afrikaiak veleszületett tulajdonságának és az "afrikanizmusra" való hajlamnak tekintettek. Az afrikai nacionalisták kifejtették, hogy ez a tulajdonság az afrikaiakat etnikai hovatartozásuk ellenére egy nemzetté formálja, formálnia kell (Lembede, 2015: 143- 144). Robert Sobukwe, a PAC első elnöke még ennél is tovább ment, és gyakran hangsúlyozta, hogy az "afrikanizmus" szelleme megelőzte a gyarmatosítást, és hogy fokozatosan a társadalmi és politikai nyomás az afrikai királyságok föderatív államalakulatának

létrehozásához vezetett volna.

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

(Motlhabi, 1984: 74). A PAC számára tehát a hódítás utáni alkotmány olyan alkotmány, amely egy afrikanista szövetségi államot alkot. Az államra és a szuverenitásra vonatkozó afrikanista elképzelés utolsó darabja az, hogy ennek a nem faji alapú és demokratikus föderatív afrikanista államnak pánafrikanista irányultságúnak kell lennie, azáltal, hogy végső szuverenitását az afrikai egység és az antiimperializmus szolgálatában adja át (Sobukwe, 1959: 13). Ily módon a hódítás joga visszavonul, a gyarmati államforma felbomlik, és Afrika visszakerülhet az afrikaiakhoz.

Az ANC és a PAC eltérő felfogása az állam természetéről egészen az ANC győzelméig tartott, egészen a PAC-cal szemben az 1970-es évek végén. Pontosabban, a száműzetésben töltött éveitől kezdve egészen az 1990-es évekig, amikor visszatért az országba, az ANC továbbra is elfogadta a dél-afrikai állam legitimitását és nemzetközi jogszerűségét, és csak a fehér kisebbségi kormány legitimitása ellen tiltakozott (Alexander, 2002: 46). Bár retorikailag az ANC elfogadta kommunista szövetségei által a dél-afrikai helyzetnek a "különleges típusú gyarmatosítás" vagy a belső gyarmatosítás helyzeteként való jellemzését, sem a kommunisták, sem az ANC számára ez a jellemzés nem kötelezte őket arra, hogy a teljes földvisszaszerzésként értelmezték önrendelkezésért és a leigázott őslakos szuverenitás helyreállításáért kampányoljanak (Mafeje, 1986: 98-99). Az 1990-es évek átmeneti tárgyalásait, amelyeket a PAC bojkottált, túlságosan meghatározta az euro-amerikai alkotmányos gyakorlat és a liberális diskurzus - a fenti második szakasz értelmében az elszigetelt alkotmányozás szimbólumai -, ami az állam euro-modern állammá való átalakítását eredményezte. Az államnak ez az euromodern átalakulása, valamint a polgári és politikai jogok mindenkire való kiterjesztése az, ami sok elemzőt (pl. Magubane, 1999: xvii) arra késztet, hogy azt állítsa, hogy a dél-afrikai állam gyarmati jellege megszűnt. Ramose nem ért egyet ezzel, és azt állítja, hogy a hódítás utáni Dél-Afrika még nem született meg.

Ramose alkotmányos víziója a hódítás ténye körül forog, valamint a Smith-féle "hódítási jog" feloldásának módja körül. Ramose azért irányítja kérlelhetetlen tekintetét erre a feltételezett jogra, mert ez a jog igazolja a gyarmati államforma újrászabályozását és naturalizálását, mivel e jog értelmében az őslakosok területvesztése és az azok feletti szuverenitás végleges és visszafordíthatatlan (Ramose, 2003b: 551). Az ő (2003b: 548) kiindulópontja az, hogy "a hódítás joga", a de-territorializáció és az államforma tagadása a 16th században meghúzott amilitási vonalak következményei, amelyek értelmében a vonalakon túl olyan lények voltak, akik nem rendelkeznek racionalitással, tehát al-emberek voltak. A gyarmatosítók így azokat a földeket, amelyeken ezek a lények éltek, "senki földjének" tekintették. Ráadásul mivel ezek a lények nem voltak képesek az értelemre, nem tudtak társadalmi rendezési normákat kidolgozni, és ezért nem alkothattak szuverenitást. A PAC beszámol arról, hogy Dél-Afrika esetében ez a hiedelem igazolta a gyarmatosítást, és "megfosztotta Afrikát az afrikaiaktól",

ami "a következő következményekkel járt:".

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

az őslakos népek szuverenitását és földjeik egyre nagyobb részének elidegenítését" (PAC kiáltvány, 1959: A és B bekezdés). Ramose fő tézise az, hogy az 1994 utáni alkotmányos átrendeződések nem fordították vissza ezeket a következményeket.

Inkább azáltal, hogy a hódítás tényét kizárja a jogi tények közül, az 1994-es "végleges alkotmány" alkotmányozza a "hódítás jogát" (Ramose, 2003b: 543). Ramose szemszögéből nézve halálosan súlyos következményei vannak annak, hogy az afrikaiakat kizárják abból, hogy érvényt szerezzenek alapvető és természetes joguknak, hogy visszaszerezzék a területeik feletti jogcímeket és szuverenitást. A hatás az, hogy a mélységi vonal újrafogalmazása, annak az elképzelésnek az újbóli megerősítése révén, hogy az afrikaiak az emberi vonal alatt vannak, és mivel ez a helyzet, nem érdemlik meg a jóvátételt, a szuverenitás visszaszerzését és a földek feletti jogcímek visszaállítását, a tagság és a tagság elvesztését.

Ramose (2012: 22) érvelése szerint tehát 1994-et nem annyira a szakítás konstitutív pillanatának kell tekinteni, mint inkább a dél-afrikai "evolúciós alkotmányosság" történetének eredményének, azzal a különbséggel, hogy ezúttal többnemzetiségű demokrácia jött létre, a kormányváltás megtörtént, és az államutódlás imperatívuszát elvetették. A "végleges alkotmány" preambuluma valóban megismétli a Szabadság Charta integrációs és antidekolonizációs alkotmányos vízióját, miszerint "Dél-Afrika mindazoké, akik benne élnek...". Abban az összefüggésben, ahol a földek feletti tulajdonjogot és szuverenitást nem állították helyre, az egyenlő alkotmányos státusz biztosítása a birtokosoknak és a birtoktalanoknak egyaránt azt eredményezte, amit Ramose (2003b: 557) "sántító szuverenitásnak" nevez. Ez a helyzet határozza meg Ramose egyértelmű, a hódítás utáni alkotmányos kiáltványát:

a teljes, tehermentes és teljes szuverenitás visszaállítása a meghódítottak számára, mint a hódításkor...[és]...mivel a szuverenitás fogalma terület nélkül üres, ebből következik, hogy a visszaállításnak ez a szükségszerűsége szükségszerűen maga után vonja a föld visszaadását az őslakosoknak. (Ramose, 2006b: 7-8)

Mindazokból az okokból, amelyekre a kortárs alkotmányos válságok felvázolásakor utaltam, világosnak kell lennie, hogy az a tény, hogy az alkotmány rendelkezik a "földek újraelosztásáról" és a "földek visszaszolgáltatásáról", nem elégíti ki ezt a neokolonializmusellenes alkotmányos manifesztumot. Ramose ugyanis rámutat arra, hogy a tárgyalások során a kollektív területi tulajdonjogok a földtulajdonhoz való magánjoggá való átalakítása a területi szuverenitással ellentétes földreform kérdésévé redukálta a kérdést (Ramose, 2003b: 555). Hasonlóképpen, a történelmi politikai hatóságok vonakodó elismerése nem egyenlő a szuverenitás helyreállításával. Ezek a hatóságok nem rendelkeznek "teljes

eredeti szuverenitással" (Ramose,

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

2006a: 352). Ramose afrikanista dekolonizációs kiáltványa a szuverenitások teljes visszaszerzéséért és a föld feletti jogcímek visszaszerzéséért a gyarmati államforma visszavonását célozza. Ennek az lenne a következménye, hogy "a hódítók Dél-Afrikája felbomlana" (Ramose, 2003b: 570). Ramose (2006a: 356) szerint ennek eredménye egy független és egyenlő autochton szuverenitásokból álló állam létrejötte lenne a föderalizmus, a konföderalizmus vagy a konzociatioanalizmus rendszerében.

4. 2. A vonal elmozdítása és az afrikanista lét-hovatartozás lehetővé tétele

Mi a "hódítási jog utódainak" státusza és hovatartozása ebben a hódítás utáni alkotmányos felosztásban; ebben a felosztásban, ahol Afrika, legalábbis ami a területeket és szuverenitásokat illeti, visszakerült az afrikaiakhoz? Mamdani (1998: n.p.) provokációját átfogalmazva: hogyan alakítaná át egy afrikanista alkotmány a telepeseket őslakosokká? Még inkább, hogyan kerüli el Ramose kompromisszummentes alkotmánymentesítési projektje a korábban tárgyalt buktatókat - a faji besorolás és a nativizmus gazdaságának újbóli megerősítésének, valamint az irredentista politika elit önérvényesítésének fedezékévé válásának buktatóit?

Az, hogy a telepes gyarmati állam soha, semmilyen szakaszban nem nemzetállam, mivel a meghódított népek nemzeti elnyomása alapján létezik, azt jelenti, hogy az emancipációs harcot gyakran nacionalista kifejezésekkel fogalmazzák meg. Dél-Afrikában az állam természetéről alkotott eltérő felfogások és az emancipációs harc kapcsolt *telosai* a nacionalizmus két formáját és az ehhez kapcsolódó alkotmányos elképzeléseket eredményezték. Az egyik oldalon az ANC "inkluzív nacionalizmusa" állt, amely az inkluzív nemzetállam kiépítésének folyamatát úgy képzelte el, hogy az afrikaiak politikai jogokat szereznek a dél-afrikai államban (Gerhart, 1978: 12-13). Az állam legitimitását elismerő perspektívából kiindulva, az apartheid utáni (nem posztkoloniális) és nagyon is inkongruens alkotmányos célok itt egyszerre voltak a különböző "fajok" csoportjainak garantálása, valamint a politeia és a társadalom deracializálása, hogy kedvező környezetet teremtsenek az esélyegyenlőség liberális eszményének megvalósításához (Alexander, 2002: 46).

Egy rövid időszak után, amikor az ANC Ifjúsági Ligája vitatta a több fajú nemzetépítés e vízióját, a Szabadság Charta félresöpörte az afrikai nacionalizmus kialakulóban lévő diskurzusát egy liberális nemzetépítési projekt javára. A Charta szerint az új nemzet társadalmi szerződése az erőforrások és a földterület igazságos elosztásán alapulna, míg kulturális identitása a négy nemzet sokszínűségét tükrözné (az ANC tipológiája). A Charta nyitónyilatkozata és az a kijelentés, hogy "népünket [fekete és fehér] megfosztották a földhöz, szabadsághoz,... való születési jogától..." (a Charta preambuluma), az alábbiakat tette

lehetővé

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

egyértelmű, hogy az ANC és szövetségesei számára a nemzeti kérdést illetően a (re)megbékélés és az integráció céljai elsőbbséget élveztek a történelmi és strukturális realitásokkal szemben.

A PAC nemzetépítési programja abból a kettős elképzelésből indult ki, hogy Dél-Afrika nem független állam, és hogy az egyik nemzet (az európai) meghódította a másik nemzetet (az afrikait). Ebből következően az afrikanisták ragaszkodtak ahhoz, hogy a többrasszúság nem csak azért anatómia, mert újra megerősíti a fajok létezésének mítoszát. A PAC azzal érvelt, hogy a Charta multiracial unionizmusa valójában eleve szabotálja a posztkoloniális nemzetépítés végtelen folyamatát, mert egy ilyen unió "adakozók és koldusok, urak és rabszolgák" uniója lenne (Raboroko, 1960: 26-27). Ebben az összefüggésben a PAC szigorúan amellett érvelt, hogy az ANC kampánya a történelmi hódítók és a történelmi meghódítottak számára egyaránt "alkotmányos garanciákért" a fehér uralmat és így az afrikai nép örökös "gyámság alá helyezését" állandósítaná (PAC kiáltvány, 1959: H). Az afrikai nacionalisták egyik legfontosabb jogtudományi felismerése, hogy egy nem dekolonizált környezetben az alkotmányosság és a (faji) csoportjogok "ellenőrzési technikák", amelyek az önkéntes rabszolgasorba taszítást idézik elő, és biztosítják a telepese gyarmatosítás végső győzelmét (Sobukwe idézi Gerhart, 1978: 187). Ezt a diadalt a fekete elit asszimilációja biztosítja az "új" államformába, miközben az afrikaiak többsége a vonal "másik oldalán" marad (Sobukwe idézi Gerhart, 1978: 190).

Ha az ANC alkotmányos horizontja egy állítólagos "inkluzív nacionalizmuson" alapult, akkor a PAC-é egy "ortodox nacionalizmus" volt, amely azon az elképzelésen alapult, hogy "Dél-Afrika" az autochtonia és a többség ténye alapján az afrikaiaké (Gerhart, 1978: 13). Ebben az alkotmányos vízióban egy mindenre kiterjedő nemzetépítési projekt csak a hódító helyzet kioltása és Azánia megszületése *után* kezdődhetett volna. Fontos azonban hozzátenni, hogy a nacionalisták számára Afrika afrikaiakhoz való visszatérésének folyamata, a dekolonizációs imperatívusz ösztönzi, de nem győzi le a történelmi antagonizmust. Nkutsou Raboroko, a PAC kiáltványának szerzője kijelentette, hogy az afrikanisták számára a nemzeti megbékélés és egyenlőség csak akkor válik lehetségessé, ha az elnyomó és az elnyomó ellentétes kategóriái megküzdöttek egymással és felváltották egymást (idézi Motlhabi, 1984: 77-78). "Ezeknek [a hódító/hódított] kategóriáknak a végső szintézise" - hangsúlyozta a PAC - csak az "afrikanizmusban" lehetséges (ibid.).

Az afrikanizmuson a PAC egy olyan ideológiát és tudatot akart megragadni, amely szerint a különböző őshonos etnikai csoportok mind afrikaiak, mert "ugyanaz a szellem uralkodik rajtuk"; hogy az afrikaiak Afrika jogos tulajdonosai; hogy az afrikaiaknak van történelmük, a civilizáció, az államalkotás, az etnikai szintézis és a gyarmatellenes harcok büszke

történelme; hogy az afrikai kontinens és a diaszpórában élő afrikai népek részei; és hogy a szocialista

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

az élet és az emberség a világban való létük lényege (Lembede, 2015: 137, 129-131). Ezt a tudatot és ideológiát kezdetben a meghódított népek nemzeti tudatának megteremtésére vetik be, majd a telepesek utáni gyarmati állam mindenre kiterjedő nemzeti ideológiájává válik. A PAC nacionalizmusában a telepesek csak azután tartoznának a posztkoloniális nemzetállamba és integrálódnának abba, miután (i) lemondanak minden, a hódítás jogából származó előnyről; és mivel lemondtak hódítói identitásukról, (ii) megnyílik számukra az út, hogy afrikaiakká váljanak azáltal, hogy hűséget nyilvánítanak Afrikának mint egyetlen hazájuknak, és betartják a többségi demokráciát (Sobukwe idézi Karis és Carter, 1977: 516). E prefiguratív alkotmányosok számára az afrikanizmus tehát egy felszabadító humanista és egyesítő filozófia volt, amelynek a hódítás utáni alaptörvényt kell megalapoznia.

Mi a nemzeti kérdés mai helyzete Dél-Afrikában? Először is, az eddigi történelmi vita arra figyelmeztet bennünket, hogy a történelmileg telepes társadalmak esetében ez a kérdés három fő szükségszerűség körül forog: (i) az intézményesített rasszizmus leküzdése és a fehér hegemonia lebontása; (ii) az anyagi, kulturális, ismeretelméleti és egyéb társadalmi erőforrások igazságos elosztásának biztosítása; és (iii) egy humánus és egységes nemzet vagy többnemzetiségű állam felépítése. Ha az előző részben felvetett alkotmányos válságok érvényesek, akkor egyértelmű, hogy ez a kérdés makacsul jelen van, és a huszonegy éves "poszt-apartheid" alkotmányozás egyszerűen átrendezte a vonalat, és az "új" Dél-Afrika középpontjában még mindig a nem-afrikaiak állnak.

Az ANC és tárgyalópartnerei számára a látványos alkotmányozási folyamat és annak alkotása, a mindenki számára érvényes alkotmánytörvényt tartalmazó legfelsőbb alkotmány kulcsfontosságú volt az apartheid utáni nemzetállam megteremtésében. Ebből a szempontból Cyril Ramaphosa, az ANC főtárgyalója úgy üdvözölte az alkotmány elfogadását, mint "a dél-afrikai szivárványnemzet születésnapját". Ez az a nap, amikor Dél-Afrika valóban megszületett" (idézi Oswin 2007: 96). Emellett az ANC, tudatában annak, hogy fel kell számolni az európai/elnomó-afrikai/öslakosok közötti szakadékot, azt a tételt propagálta, hogy az alkotmány elfogadása elindítja az afrikaiak apartheid utáni válásának és hovatarozásának folyamatát. Így Thabo Mbeki, az akkori elnökhelyettes 1996-ban, az alkotmánytörvény elfogadásakor elmondta klasszikus "Én afrikai vagyok" beszédét, amelyben egy mindent magában foglaló afrikaiság fogalmát fogalmazta meg, és - ami még alapvetőbb - ügyesen érvelt amellelt, hogy az autochthónia és a telepesek inváziója immár irreleváns történelmi tényezők (Mbeki, 1996; n.p.). Mbeki a "végleges alkotmány" elfogadását a szakítás aktusának tekintette, és ezt a felfogást arra használta fel, hogy rövidre zárja az "Afrika az afrikaiakért" szlogen jelentése körüli vitát. Ebben a felfogásban az alkotmány a telepeseket öslakosokká változtatta, és a néhány hónappal később induló Igazság és Megbékélés Bizottság egyesíteni és gyógyítani fogja ezt az afrikai nemzetet.

Két évvel később azonban Mbeki újabb mérföldkönek számító beszédet tartott, amelyben a megbékélés kudarcát siratta. Mbeki elítélte, hogy Dél-Afrika még mindig "két nemzet" országa: az egyik fehér és virágzó, a másik fekete és elszegényedett (Mbeki, 1998: n.p.). Úgy tűnt, hogy kétségbe vonja az alkotmányos hamis tudatosságot, amelynek elterjesztésében segített, Mbeki a továbbiakban azon siránkozott, hogy a fekete nemzetnek "gyakorlatilag nincs lehetősége arra, hogy gyakorolja azt, ami a valóságban az esélyegyenlőséghez való elméleti jognak felel meg, és ez a jog csak annyiban egyenlő ezen a fekete nemzeten belül, hogy ugyanúgy képtelen a megvalósításra" (ibid.) 2016-ra a nemzeti kérdés megoldatlan maradt, és a mélypontra lévő társadalom valósága továbbra is fennáll: "a dél-afrikai társadalom továbbra is megosztott. A fajhoz, osztályhoz, térhez és nemhez kapcsolódó kiváltságok még nem fordultak meg teljesen" - állapítja meg a Nemzeti Tervbizottság (NPC) (2014: 2). Az NPC sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy ez a széttagoltsági helyzet annak ellenére áll fenn, hogy az alkotmány szilárd alapot teremtett egy nem faji, nem szexista egységes társadalom megteremtéséhez. Afrikai nacionalista szempontból maga az alkotmány is bűnös a fehér hegemonia biztosításában és az elkülönültség bebetonozásában.

Ramose kritikája abból indul ki, hogy a "megosztottság" gyakorlata azért marad fenn, mert a neokolonializmus a belső gyarmatosítás átalakult helyzetének formájában ma is létezik Dél-Afrikában. Ramose hozzájárulása a dekolonizáló alkotmányos gyakorlat második pilléréhez azzal az emlékeztetővel kezdődik, hogy a neokolonializmus az önrendelkezés halva születésének és az ebből eredő kudarcnak az eredménye, hogy a "hódítás jogának" utódai nem tudták dekoncentrálni a gyarmatosítást (Ramose, 1991: 27-28). Az ilyen decentralizáció kulcsfontosságú a mélyeségi társadalom dekonstitúciója szempontjából, mivel a gyarmatosítást, különösen a telepesek gyarmatosítást az Embernek a kozmosztól való elkülönítésének ontológiája, a kozmosznak az Ember igényei szerinti alakítására vonatkozó döntés, valamint a Másik kiiktatása vagy elnyomása vezérli, hogy az Ember-hódító pozíciója a világ középpontjában garantált legyen (Ramose, 2003b: 544; Ramose, 1991: 27).

Ramose hódítás utáni nemzetépítési programja a következő három többirányú fázison alapul: (i) a "hódítás jogának" utódainak decentralizálása a helyreállítás-helyreállítás-visszaszerzés-leválás dekolonizációs programja révén, (ii) a telepesek identitásának átalakítása a gyarmatosító Másik identitásából, és (iii) nemzeti lét-valóvá válás az afrikai emberségen keresztül. Ramose nemzeti kérdéssel kapcsolatos megközelítésében rokonságot látunk a PAC-kal, amennyiben Ramose is azt állítja, hogy a történelmi telepesek decentralizálásának folyamatát ez utóbbiak "megtérésének" kell követnie, hogy lehetővé tegye (újra)felvételüket az (afrikai) család tagjaiként (Ramose, 2006b: 10; Ramose, 2012: 55). Ez a megtérési folyamat, ahogy a PAC is érvelt, akkor kezdődik, amikor a történelmi gyarmatosítók nem

Madlingozi.Novemeber2016.Első
tervezet

akadályozzák a dekolonizációs projektet, és elfogadják az önrendelkezés programját
(Ramose, 2009: 10). Ha a PAC számára egy ilyen

az átalakulás és a szintézis az afrikanizmusban és az afrikanizmuson keresztül történik, Ramose alkotmányos víziójában a szintézis az afrikai emberségben található.

Ramose azt állítja, hogy a dél-afrikai evolúciós alkotmányos rend az oka annak, hogy Dél-Afrikában nem valósultak meg a "megbékélés" és a posztkoloniális nemzeti lét céljai. Ez a rend nemcsak a fehér hegemoniát tartja fenn, hanem "láthatatlanná" teszi az afrikai emberiség etikai-episztemológiai filozófiáját is. Az a döntés, hogy az "új Dél-Afrika" feltételezett alaptörvényét túlnyomórészt a társadalom egy szektorának etikai-episztemológiai nézeteire alapozzák, legalább kétféleképpen hátrányosan érinti a nemzetépítés és a társadalmi kohézió projektjeit. Egyrészt az eurocentrikus paradigma dominanciája és a dél-afrikai többségi nép filozófiájának, az *Ubuntu*-nak a kizárása azt jelenti, hogy a többségi népek és az általuk megélt filozófia ténylegesen kirekesztésre kerül az 1994 utáni alkotmányos átrendeződésekből (Ramose, 2014: 122). Ez az episztemológiai és így ontológiai pozíció szembeállítható azzal, ami Ecuador és Bolívia dekolonizációs és az őslakos népeket felértékelő alkotmányaiban található, amelyek a *sumak kawsay* és a *pachamama* elveket helyezik az új diszpenzáció középpontjába.

Egy másik szinten Ramose azt sugallhatja, hogy az *Ubuntu* és az afrikai jogtudomány háttérbe szorítása ártott az egységes és humánus társadalom építésének kilátásainak, mivel a nyugati jogtudomány eredendően ellenséges az összetartó és humánus társadalmak építésével szemben. Ez utóbbi jogtudomány ugyanis túlnyomórészt az atomizálásra, a széttagoltságra és az absztrakcióra irányul (Ramose, 2005: 79). Ezzel szemben az afrikai jogtudomány fő célja a társadalmi kohézió (Murungi, 2004: 522-523). Az *Ubuntu* által mozgatott afrikai jogtudomány a teljességre, mint lét-valóvá válásra törekszik és azt parancsolja (Ramose, 2005: 81). "Lenni", mert ebben a filozófiában "...a mozgás a *lenni* elve; lenni annyi, mint mozgásban, mozgással és mozgás által lenni" (Ramose, 2007: 124). Eredeti kiemelés). Ramose (2013: 308) kifejti, hogy az afrikai emberség, "egyszerre sugallja a lét állapotát és a válás, a nyitottság vagy a szüntelen kibontakozás állapotát". Ebben az értelemben tehát Ramose alkotmányos vízióját az *alkotmányosság* víziójaként kell jellemezni, mert ez a befogadásra, kohézióra és "együttlétre" való törekvés nyitott és soha véget nem érő törekvés a szüntelen kibontakozás és teljesség felé; vagyis a nemzeti lét-valóvá válás felé.

Az afrikai alkotmányjog azért alkalmas az alkotmányosság céljára, mert tiltja a különállást és a "Másik" perifériára szorítását. Ennek az alkotmányjognak a magját képező *Ubuntu* ugyanis azt rendeli el, hogy "emberi lénynek lenni annyit jelent, mint megerősíteni emberségünket azáltal, hogy elismerjük mások emberségét, és ennek alapján emberséges kapcsolatokat alakítunk ki velük" (Ramose, 2005: 272). Végül, ellentétben a mai Dél-Afrika operatív monokultúrájával, a

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

alkotmányjogi mozgás, a más személyek felé való közeledés előírása, és így a megváltoztathatatlan és örök értékek előírásának elutasítása interkulturális párbeszédre hív, és így eltávolodik a korlátolt érveléstől és az ezzel együtt járó vonalak meghúzásától (Ramose, 2007.: 126). Az a tény, hogy az afrikai emberség nyitottságot követel, és hogy az afrikaiak soha nem esnek "normatív kómába", még akkor sem, ha hódítás alatt élnek (Gordon, 2015: 129), azt jelenti, hogy az afrikaiak akkor is afrikaiak maradnak, ha normákat és értékeket vesznek át azoktól, akikkel találkoznak és akikkel "újraköltöznek". Ez az interkulturalitás az, ami módosítja az újra-emlékezés imperatívuszát, ami egy mindent átfogó, egységes és humánus afrikanista nemzet kovácsolásához vezet, amely - ellentétben Mbeki ahistorikus afropolitizmusával - nem áldozza fel az emlékezetet, az igazságot és az igazságosságot.

4.3 A "visszatérés a forráshoz" lehetővé tétele

A hódítás utáni alkotmányozás két előző pillére a gyarmati államforma és az intézményesített különállás formájában jelentkező strukturális örökségek kezelésére törekszik. Az utolsó pillér megpróbál szembeszállni a mélységi alkotmányos gyakorlat egy észrevétlen, de leg alattomosabb örökségével: azzal a felfogással, hogy a történelmileg meghódítottak nem teljesen emberek, mert nem rendelkeznek racionalitással. Ez a 16th században amity-vonalakon konkretizált hiedelem az, ami olajozza és fenntartja az afrikai életmódok kortárs szubalternizációját, az intézményesített rasszizmust és a "feketék" dehumanizálását normalizáló szokásokat. A hódítás utáni alkotmányosság projektjének újra meg kell emlékeznie az afrikai szubjektumról az afrikai tudásrendszerek, kozmológiák és a "hagyományos" politikai kultúra elemeinek felértékelésével és központosításával. E cél érdekében a hódítás utáni alkotmány annyiban posztbizális és hódítás utáni, amennyiben lehetővé teszi "a modern nyugati gondolkodás- és cselekvésmóddal való radikális szakítást" (Santos, 2007: 66). A fenti második szakaszban vázolt egyidejű dekonstitúció és konstitúció imperatívuszával összhangban az episztemológiai szakítás után a "visszatérés a forráshoz" következik. Ebben az utolsó alfejezetben Ramose-t úgy olvasom, hogy a honfoglalás utáni alkotmányozás az episztemikus igazságosságért folytatott küzdelem csúcspontja, és annak a ténynek az emlékezetbe idézése, hogy az afrikai egy ember, akinek nincs párja. Azzal kezdem, hogy röviden szembeállítom az ANC és a PAC álláspontját azzal az elképzeléssel kapcsolatban, hogy az episztemológiai törés és a "visszatérés a forráshoz" előfeltételei egy olyan otthon alkotmányának, ahol az afrikaiak érezni és megtapasztalni tudják az összetartozás érzését.

Az uralkodó ANC az 1900. század végi afrikai elit egy mozgalmának a szüleményeth amely "új afrikaiaknak" nevezte magát - "új" afrikaiaknak, mert keresztény misszionáriusok nevelték és akkulturálták őket. Ezen afrikai politikusok közül sokan elidegenedtek az afrikai

szokásoktól és normáktól, sőt, "doktriner kulturális asszimilánsok voltak" (Halasi, 1999: 48). Alkotmánykritikájukat tehát egy "polgári képzelet" törte meg - az az elképzelés, hogy a kulturális és vallási konverzióknak az európai/kolonista civil társadalomba való beilleszkedéshez kell vezetnie.

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

társadalom (de Kock, 2004: 125). Ezek a keresztény liberálisok azt a felfogást szívták magukba, hogy az emberi jogi diskurzus a méltóság egyetlen legitim nyelvtana, és hogy az európaiak által Dél-Afrikában és külföldön élvezett jogok csokra a legkívánatosabb. Ezzel párhuzamosan az ANC elfogadta a demokrácia nyugati paradigmáját és annak intézményi felépítését.

Mint láttuk, az afrikai nacionalisták nem csupán arra vágytak, hogy "Afrikát visszaadják az afrikaiaknak", hanem arra, hogy "visszaadják magát Afrikát". Ez az Afrika hazatéréséért folytatott kampány az afrikai történelem, civilizáció, értékek és életmód(ok) ünneplését és megvallását jelentette. Ennek az utazásnak a megvalósítása érdekében a PAC a "társadalom jelenlegi szerkezetének teljes átalakításáért" (Sobukwe, idézi Gerhart, 1978: 196) küzdött. Ezt a dekolonizációs célt csak akkor lehet elérni, értette meg a PAC, ha "totális háborút [vívni] a fehér felsőbbrendűség félistene ellen", és "mentális forradalmat" is végrehajtanak a meghódítottak elméjének dekolonizációja érdekében (Sobukwe, idézi Karis és Carter, 1977c: 545-546). A PAC által javasolt forradalom abszolút szembeszegült a barátságvonalak és a mélységi gondolkodás logikájával, mert arra akarta emlékeztetni az afrikaiakat, hogy "nem éretlenek vagy irracionálisak, hanem hogy emberek" (Sobukwe, idézi Karis és Carter, 1977c: 546).

A PAC afrikanizmusa, miközben szigorúan az önbecsülés és önelfogadás mellett érvelt, nem tartozott abba a változatba, amely mindent elutasított, ami nyugati. Anton Lembede, a 20.th század dél-afrikai afrikanizmusának kezdeményezője ezért igyekezett rámutatni, hogy az "Ismerd meg önmagad" nem zárja ki, hogy valaki más kultúrákból átvegyen értékes vonásokat, egyszerűen csak azt jelenti, hogy az afrikaiaknak tudniuk kell a különbséget a "kölcsonzés és asszimilálás" és a "kölcsonzott és asszimilált" között (Lembede, 2015: 134). Így a gyarmati-apartheid alkotmányos rend alapvető kritikájában az afrikai nacionalisták elhatárolódtak a nyugati modernitástól, az asszimilációt és a mimikri helyett a szellemi dekolonizációt és az önmeghatározást alkalmazták, magukévá tették az afrikanitást, és ennek alapján igyekeztek egy olyan afrikanista világot felépíteni, amely hűséges az afrikai modern életmódhoz, és magába foglalja más civilizációk építő elemeit.

Sajnos a posztkoloniális alkotmányozás története túl gyakran hagyta el ezt az utat. Az eredmény az lett, hogy "a függetlenségi alkotmányos rend így mintegy kivételéssé vált" (Shivji, 1991: 29). Bertrand Badie 2000-ben azt írta, hogy "a dekolonizációt követő évek világosan megmutatták, hogy az alkotmányozás területén minden utánzás kudarcot vallott. Minden jel arra mutat azonban, hogy a mimikri nem szűnt meg, sőt, még fokozódott is..." (idézi Chanock, 2015: 21). Ezek az alkotmányos rendek nem kapcsolódnak az afrikaiak többségének társadalmi tapasztalataihoz, és valójában "rendkívül elidegenítőek" (Ake idézi

Chanock, 2015: 5). Tekintettel erre az elidegenítő és megkövesedett valóságra és arra, hogy

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

az alkotmányosság és a jogállamiság Afrika számos részén kevésbé megalapozott, Martin Chanock (2015: 16) amellett érvel, hogy a dekolonizáció során elkerült kérdést újra az asztalra kell tenni: "hogyan az őshonos afrikai jog, annak nyelve, eszméi és különösen eljárásai milyen mértékben válhatnak az afrikai jogállamiság alapjává....".

Ami Dél-Afrikát illeti, Issa Shivji (1991: 38) kétségbeesetten állapította meg, hogy az ANC 1989-es alkotmányos iránymutatásai "egyértelműen a liberális-demokratikus paradigmába illeszkednek". Ami a "végleges" alkotmányt illeti, bár ezt az alkotmányt egy lenyűgöző nyilvános konzultációs folyamat során dolgozták ki, végső soron, ahogy Jeremy Sarkins (1998: 176) rámutat, mind az "ideiglenes", mind a "végleges" alkotmány "alkotmányos kölcsönzések" terméke. Sarkins így folytatja: "a nemzetközi és külföldi tapasztalatok jelentősen befolyásolták az alkotmányozás folyamatát... A befolyásolt területek közé tartozott az állam felépítése, a bírósági rendszer felépítése, és, ami a legjelentősebb, a két jogtörvénykönyv tartalma és nyelve" (Sarkins, 1998: 177). Az eredmény egy olyan alkotmányos rend, amely "hangsúlyozottan eurocentrikus és liberális", és amely az "afrikai dolgokat" alárendeli és láthatatlanná teszi (Comaroff és Comaroff, 2004: 521). Ez a valóság váltotta ki a legtöbb alkotmányos válságot, amely jelenleg Dél-Afrikát sújtja, és amely egzisztenciális és kulturális szempontból az afrikaiak többségét arra készíti, hogy ismét "idegen bennszülöttként" érezze magát.

Ramose kiindulópontja az, hogy csak egy hazai "hiteles alkotmány" vet véget a feltételezett "hódítási jogoknak" (Ramose *et al.*, 1991: 27). Ez a jog felelős azért a konstitutív bűnért, hogy olyan államformát hozott létre, amelyben az afrikaiakat páriákként és hibás ontológiájú lényekként interpellálják. Az 1990 utáni alkotmányozási folyamat előestéjén agitálva Ramose és munkatársai amellett érveltek, hogy abszolút kiindulópont a "mimetikus alkotmányosság" elutasítása, mert ez utóbbi irányvonal visszahelyezné a leendő nemzetet az euro-amerikai modern hatalmi mátrixba, és következésképpen legitimálná a barátsági vonalak logikáját (Ramose *et al.*, 1991: 14-15). Ramose az alkotmányozást az általa "az észért folytatott küzdelem" (2003a: 1) egyik kulcsfontosságú terepének tekintené. Ezt a küzdelmet az a tény hajtja, hogy a nyugatiak kisajátították magukat az értelmet, és magukat az egyedüli racionalitással rendelkező állatok státuszába emelték. A "független" Afrikára vetve tekintetét, megállapítja, hogy az afrikaiak nem csak saját országukban érzik magukat kiteszítettnek, hanem továbbra is racionalitás nélküli állatoknak tekintik őket, "a demokrácia és az emberi jogok kultúrája ellenére korunkban" (Ramose, 2003a: 3). Mivel ez a helyzet, az alkotmányjogászok belső munkaköri feladata, hogy vagy újrafogalmazzák a vonalat, állandósítsák az episztemicidet és folytassák a történelmileg meghódított "al-ontologizálását"; vagy pedig megtagadják a hódítás ontológiáját, elmozdítsák a vonalat, és lehetővé tegyék az emlékezés és az újraemlékezés keresését.

Amint az várható volt, a Ramosean-kritika szerint a dél-afrikai alkotmányjogászok - akiket a kulturális és szellemi száműzetés érzése sújt, és akiket az alkotmányozás uni-verzális hóbortjai korlátoznak és utánoznak - a fent vázolt két út közül az elsőt választják. Ennek megfelelően "a dél-afrikai "alkotmányos rend" uralkodó és kizárólagos hangja a megkérdőjelezhető "hódítási jog" jogutódainak episztemológiai paradigmája" - tiltakozik Ramose (2012: 32). Az "alkotmányos kölcsönzések" az őslakos népek jogi episztemológiai paradigmájának kizárásával és elhallgatásával együtt azt bizonyítja, hogy az alkotmányozásban való nyilvános részvétel ténye ellenére a történelmileg meghódítottakat valójában kizárták az alkotmányozásból (Ramose, 2012: 32). Az eredmény spirituális és kulturális, "egy kétes hazai hitelességű alkotmány fogságba ejtése az episztemiciddel együtt" (Ramose, 2003c: 139). Továbbá, az ubuntu redundáns megidézése az alkotmánybíróági ítéletekben és annak díszként való alkalmazása Dél-Afrika eurocentrikus jogának kiegészítéseként bebetonozza az episztemicidet (Ramose, 2012: 31-32). Az *ubuntu* ilyen kannibalizálása kísérlet arra, hogy a történelmileg meghódítottakat becsapják, hogy elfogadják a dél-afrikai alkotmány megtévesztő szlogenjét: "Egy törvény, egy nemzet".

A küzdelemnek és a valóban az azeri alkotmányért való küzdelemnek folytatódnia kell. Ami ezt az utolsó pillért illeti, egy ilyen alkotmány olyan alkotmány lenne, amely valóban a társadalom tükre, amelyben mindenki tükröződne és felértékelődne. Ahhoz, hogy bármilyen törvény legitim legyen, különösen az alkotmányos törvény, tekintélyét az *umuntu* aktív jelenlétéből kell merítenie (Ramose, 2005: 87). A jelenlegi alkotmányos jog kizárja a *bantut*, és így Dél-Afrika *bantu* népe számára "kitüremkedésként", elidegenítő és elnyomó kulturális apparátusként jelentkezik. Jogtudatukban ez a törvény még mindig a "hódítók törvénye" (Ramose, 2003c: 139). Ahogyan a gyarmati-apartheid jogához hasonlóan ehhez a joghoz is gyakran a történelmileg meghódítottak a legtaktikusabb és legcinikusabb módon közelítenek.

A döntő pont az, hogy az alkotmányos legitimitás és a tulajdonjog nem érhető el a történelmileg meghódítottak "műhelymunkája" és az eurocentrikus alkotmányjog fogalmainak és szimbólumainak vernakularizálása révén. Az episztemicid és az afrikai életvilágok és intézmények alárendelése csak akkor valósulhat meg, ha az ubuntu alkotmányjog felértékelődik. Ramose csatlakozik a vezető neokolonializmus-ellenesekhez, amikor azt állítja, hogy egy ilyen felértékelésnek a "hagyományos" afrikai politikai kultúra néhány alapelveinek visszaszerzését is jelentenie kell, amelyek nélkül soha nem lehet igazán felszabadult és emancipatív valóság Afrikában. Ramose (1992: 69) a PAC-hoz csatlakozva azt állítja, hogy egy ilyen visszaszerzés nem feltétlenül jelenti az idegen európai politikai kultúra minden elemének elvetését, ami az intézményi felépítést és eljárásokat illeti.

Ezt a szakaszt azzal zárhatjuk, hogy emlékeztetünk arra, hogy Amilcar Cabral számára a "visszatérés a forráshoz" a nyugati modernitástól való elszakadás és az "újra-afrikanizálódás" kettős gesztusát jelenti, amely a nyugati modernitás keringési pályáján nem teljesen behálózott emberek kútjából való ivással érhető el (Cabral, 1973: 60). A falvakban és más vidéki területeken az afrikai normák, értékek és intézmények folyamatosan jönnek létre és teremődnek újjá, válaszul az élet normális menetére, a nyugati modernitás, a polgári jog és a közvetett uralom rendszerének káros és afrikai jogromboló hatásaira. Ezen a forráson található az "élő szokásjog" és az "interlegalitás" rendszere. Az utolsó pillér a hódítás utáni alkotmány megalkotása érdekében erre az összetett és kreol afrikai modern jogra épül.

Következtetés

Dél-Afrika a cikk megírásának idején a felsőoktatási intézmények fekete diákjai által kezdeményezett szellemi és fizikai dekolonizációs harc lázában állt. Ez a harc a felsőoktatáshoz való hozzáférés és az egyetemi tantervek dekolonizációja érdekében folytatott küzdelemként kezdődött, majd az ország dicsőített átmeneti igazságszolgáltatási folyamatának teljes tagadására és az ország liberális, kulturálisan idegenítő és a fehér felsőbbrendűséget megőrző alkotmányának elutasításáról szóló, e diákok által vélt diskurzusra terjedt ki. Ebben a fejezetben Santos vonal metaforáját használtam annak bemutatására, hogy a neoapartheid alkotmányosság jelenlegi állapota azt jelenti, hogy a különállás konstitutív bűne újrakonfigurálódott, de nem szűnt meg. Az afrikai nacionalisták alkotmányos és jogtudományi archívumában kutattam, hogy felidézsem az alkotmánykritika hagyományát, amely megelőzte és elutasította ezt a neokoloniális alkotmányos felosztást. Mogobe Ramose hódítás utáni alkotmányossága egy olyan alapvető kritikát képvisel, amely arra törekszik, hogy eltávolítsa a vonalat, és az afrikai emberség elvein alapuló poszt-abszurd vonaltársadalmat hozzon létre. Erre az ellenhegemón manifesztumra ma Dél-Afrikában sürgősen szükség van, és minden történelmileg telepes gyarmati társadalom számára releváns.

BIBLIOGRÁFIA

- Abahlali baseMjondolo* "UnFreedom Day 2014: We Mourn 20 Years of UnFreedom" (2014)
www.abahlali.org/node/13640 (accessed on 29-04-2016)
- Alexander, Neville. (2002). *Egy közönséges ország: Az apartheidről a demokráciára való átmenet kérdései Dél-Afrikában*. Pietermaritzburg: University of Natal Press

- Alexander, Peter *et al.* (2015). "South African Police Service (SAPS) Data on Crowd Incidents: A Preliminary Analysis".
<https://africacheck.org/wp-content/uploads/2015/06/South-African-Police-Service-Data-on-Crowd-Incidents-Report.pdf> (hozzáférés: 2016. szeptember 20.)
- Baxi, Upendra. (2013) "Előzetes megjegyzések a transzformatív alkotmányosságról" in *Transformative Constitutionalism: Comparing the Apex Courts of Brazil, India and South Africa* by Oscar Vilhena, Upendra Baxi and Frans Viljoen (eds.) 19-47 Pretoria: PULP
- Barolsky, Vanessa (2012). "'Jobb életet mindenkinek', társadalmi kohézió és az élet irányítása az apartheid utáni Dél-Afrikában" *Social Dynamics* 38:1, 134-151.
- Cabral, Amilcar. (1973). *Visszatérés a forráshoz: Amilcar Cabral válogatott beszédei*. New York: Monthly Review Press.
- Chanock, Martin.(2015). "African constitutionalism from the bottom up".
<http://www.customcontested.co.za/wp-content/uploads/2015/04/Chanock-PublicLecture-2015.pdf> (hozzáférés: 2016. augusztus 16.)
- Comaroff, John. és Comaroff, Jean.(2004). "A kultúra rendfenntartása, kulturális rendfenntartás: Law and social order in postcolonial South Africa". *Law and Social Inquiry*. 29:3, 513-535
- de Kock, Leon. (2004) "A civilizációs teszt teljesítése: A polgári képzeletbeli gyarmati Dél-Afrika létrejötte(i)". In *South Africa in the Global Imaginary* by L de Kock *et al.* Pretoria: UNISA Press.
- Fanon, Frantz. (1963) *A Föld nyomorultjai*. New York: Grove Press, 1963
- Halisi C.R.D. (1999) *A fekete politikai gondolkodás a dél-afrikai demokrácia kialakulásában*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Gerhart, Gwendolen. (1978). *Fekete hatalom Dél-Afrikában: Egy ideológia fejlődése*. California: California: University of California Press.
- Hirschl, Ran. (2004). "Az új alkotmányosság politikai eredete", *Ind. J. Global Legal Stud.* 11: 71.
- Gordon, Lewis (2015). *Amit Fanon mondott: Filozófiai bevezetés életébe és munkásságába*. New York: Fordham University Press.
- Klare, Karl. "Jogi kultúra és transzformatív alkotmányosság". *SAJHR* (1998) 14: 146- 188.
- Leballo, Potlako(1957). "The Nature of the Struggle Today"(1957) SAHO
http://v1.sahistory.org.za/pages/library-resources/articles_papers/1957-nature-of-struggle.htm (hozzáférés: 15-03-2016)
- Lembede, Anton (2015). *Szabadság a mi életünkben*. Edgar Robert és Luyanda, Msumza (szerk.). Fokváros: Kwela Books.
- Mafeje, Archie (1986). "Dél-Afrika: A dinamika egy megrongálódott államban". *The Journal of African Political Economy* 1:1, 95-119.

Madlingozi.Novemeber2016.Első tervezet

Magubane, Bernard (1996). *Egy rasszista állam megteremtése; a brit imperializmus és a Dél-afrikai Unió, 1875-1910*. Trenton: Africa World Press.

Mamdani, Mahmood. (1996) *Polgár és alany: a mai Afrika és a késő gyarmatosítás öröksége*. London: London: James Currey.

----- (1998) "Mikor lesz egy telepesből őslakos: A gyarmati állampolgárságról szóló elmélkedés Egyenlítői és Dél-Afrikában".

<http://citizenshiprightsafrika.org/wp-content/uploads/1998/05/mamdani-1998-inaugural-lecture.pdf> (hozzáférés: 2016. július 10.)

Mandaza, Ibbo (1991) "A fegyveres harc és az alkotmányosság perspektívái: A zimbabwei modell" in: *Állam és alkotmányosság: Egy afrikai vita a demokráciáról* in Issa G. Shivji (szerk.) 71-89

Mbeki, Thabo (1998). "Thabo Mbeki elnökhelyettes nyilatkozata a megbékélésről és nemzetépítésről szóló vita megnyitóján a Nemzetgyűlésben", Nemzetgyűlés Fokváros, 1998. május 29.

-----.(1996). "Speech at the adoption of the Constitutional Bill, 1996. május 8."

<http://www.anc.org.za/content/i-am-african-thabo-mbekis-speech-adoption-republic-south-africa-constitution-bill> (hozzáférés: 2016. június 12.)

Motlhabi, Mokgethi (1984). *Az apartheidtel szembeni fekete ellenállás elmélete és gyakorlata: A Social-ethical Analysis*. Johannesburg: Johannesburg: Skotaville Publishers.

Mostert Noel. (1993) *Frontiers: Dél-Afrika megteremtésének eposza és a xhosa nép tragédiája*. London, Egyesült Királyság: Pimlico.

Nemzeti Tervbizottság (2014). *Középtávú stratégiai keret 2014-2019 - 14. eredmény: Nemzeti építés és társadalmi kohézió*

<http://www.dpme.gov.za/keyfocusareas/outcomesSite/MTSF%201/Outcome%2014%20Natio n%20Building%20MTSF%20Chapter.pdf> (hozzáférés: 2016. július 15.)

Murungi, John (2008): "Az afrikai jogtudomány kérdése: Néhány hermeneutikai reflexió". In *A companion to African Philosophy* by Kwesi Weridu (szerk.). Malden: Blackwell. 519-526

Okoth-Ogendo, H.W.O (1991). "Alkotmányok alkotmányosság nélkül: In: *Állam és alkotmányosság: An African Debate on Democracy* by Issa G. Shivji (szerk.). Harare: SAPES. 3-25

Oomen, Barbara. (2005). *Főnökök Dél-Afrikában: Jog, hatalom és kultúra az apartheid utáni korszakban*. Oxford: James Curry Ltd.

Oswin, Natalie. (2007) "A Queer vége (ahogy ismertük): Globalizáció és a melegbarát Dél-Afrika kialakulása" (2007) 14 *Gender, Place and Culture*, 93-110.

Pánafrikanista Kongresszus (1959) "A PAC kiáltványa" in PAC (szerk.) *Az azaniai Pánafrikanista Kongresszus alapidokumentumai* (1965)

- Ngũgĩ, wa Thing'o (2009). *Afrika újragondolása*. Nairobi: East African Educational Publishers Ltd.
- Raboroko, Nkutseou (1960). "A kongresszus és az afrikanisták: (I) az afrikanista ügy" *SAHO* < www.sahistory.org.za/sites/default/.../asapr60.5.pd> (hozzáférés: 2016-05-11)
- Ramose, Mogobe *et al.* (1991). "Egy működőképes és tartós alkotmányos változás keresése Dél-Afrikában" *Quest* V:2, 5-31.
- Ramose, Mogobe. (1991). "Az önrendelkezés a dekolonizációban". In *Issues of self-determination* by William Twining (szerk.). Aberdeen: Aberdeen University Press. 25- 32
- (1992). "Afrikai demokratikus hagyomány: Egység, konszenzus és nyitottság". *Quest* VI:2, 69-83
- (2003a) "Az észért folytatott küzdelem Afrikában". In *The African Philosophy Reader*, szerkesztette P.H Coetzee és A.P.J Roux, 1-8. London: Routledge. 1-9.
- (2003b). "Igazságosság és jóvátétel az afrikai politikai gondolkodásban". In *The African Philosophy Reader* by P. H. Coetzee and A. P. J. Roux: *The African Philosophy Reader*. London, Routledge. 541-589.
- (2003c) "Az oktatás átalakítása Dél-Afrikában: paradigmaváltás vagy változás?". *SAJHE* 17(3): 137-143.
- (2006a). "A király mint az afrikai szokásjog emléke és szimbóluma". in *Az új levelek árnyéka: Governance in traditional authority A Southern African Perspective* by Manfred Hinz (szerk.) Berlin: LIT VERLAG. 351-373.
- (2006b). "Philosophy and Africa's struggle for economic independence". *Politeia* 25:1, 3-17
- (2007a): "In memoriam: Sovereignty and the 'New' South Africa" (Emlékezés: A szuverenitás és az "új" Dél-Afrika). *Griffith Law Review* 16. 310-329.
- (2007b). "African philosophy as a bridge towards intercultural philosophy". *International Journal of the Humanities*, 4:9, 123-131.
- (2012) "Megbékélés és megbékélés Dél-Afrikában". *Journal of African Philosophy* 5, 20-39.
- (2014) "Affirming a right and seeking remedies in South Africa" in *Ubuntu: Curating an archive* by L. Preag and S. Magadla. Scottsville: University of KwaZulu-Natal Press
- Sarkins, Jeremy (1998). "Az alkotmányos kölcsönzések hatása Dél-Afrika Jogok Törvénykönyvének megfogalmazására és az emberi jogi rendelkezések értelmezésére". *Journal of Constitutional Law* 1:2, 176-204.

Madlingozi.Novemeber2016.Első
tervezet

Santos, Boaventura de Sousa. (1995). *Egy új közgondolkodás felé: Jog, tudományok és politika a paradigmaváltásban*. New York: Routledge

- , (2007) "A mélységi gondolkodáson túl: A globális vonalaktól a tudás ökológiái felé." *Recenzió*. 2007(1): 45-89
- Scott, David. (2004) *A modernitás sorkatonái: A felvilágosodás tragédiája*. Durham: Durham: Duke University Press.
- Sekyi-Out, Ato.(1996). *Fanon A tapasztalat dialektikája*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Shivji, Issa (1991): "Állam és alkotmányos jogok: A new Democratic Perspective" in *State and Constitutionalism: A demokrácia afrikai vitája* in Issa G. Shivji (szerk.) Harare: SAPES. 27-54
- Sobukwe, Robert (1977a). "Az afrikanista mozgalom jövője - Kérdések és válaszok". R.M Sobukwe ". In *From Protest to Challenge: A documentary History of African politics in South Africa 1882-1964* by Thomas Karis and Gwendolen Carter (eds.) Bloomington: Indiana University Press. 506-510
- .(1977b) "Megnyitó beszéd az 1959. április 4-6-i beiktatási kongresszuson". In *From Protest to Challenge: A documentary History of African politics in South Africa 1882- 1964* Thomas Karis és Gwendolen Carter (szerk.) Bloomington: Indiana University Press. 510-517
- .(1977c) "A nemzet helyzete a nemzeti hősök napján, 1959. augusztus 2-án". In *A tiltakozástól a kihívásig: A documentary History of African politics in South Africa 1882-1964* Thomas Karis és Gwendolen Carter (szerk.) Bloomington: Indiana University Press. 542-548
- Dél-afrikai Bennszülött Kongresszus. (1972). "A Brit Dél-Afrikában élő bennszülötteket és színesbőrűeket érintő kérdések A Dél-Afrikai Bennszülött Kongresszus elnökségének nyilatkozata, 1903". In *From Protest to Challenge (A tiltakozástól a kihívásig): A documentary History of African politics in South Africa 1882-1964* by Karis and Carter (eds.) 18-29. Bloomington: Indiana University Press
- Veracini, L. (2010). *Telepes kolonializmus: A Theoretical Overview*. New York, Palgrave Macmillan.
- Wamba-dia-Wamba, Ernest (1991): "Diskurzus a nemzeti kérdéstről. In *Állam és alkotmányosság*: Harare: SAPES. 57-69

Madlingozi.Novemeber2016.Első
tervezet